

КОРХОНАЛАРДА МЕҲНАТ УНУМДОРЛИГИ КЎРСАТКИЧЛАР ТИЗИМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Амирқулов Зухриддин Нуриддин ўғли

Тошкент давлат иқтисодийёт университети мустақил изланувчиси

Аннотация. Мақолада корхоналарда меҳнат унумдорлиги кўрсаткичлар тизимини такомиллаштириш – иқтисодий ривожланишнинг муҳим омилларидан бири сифатида кўрсатилган. Меҳнат унумдорлигини ошириш, ишлаб чиқариш самарадорлигини ва корхона рақобатдошлигини таъминлаш учун асосий шартдир. Ушбу мақолада, меҳнат унумдорлиги кўрсаткичларини аниқлаш, баҳолаш ва такомиллаштириш усуллари кўриб чиқилади. Корхоналарда амалга ошириладиган самарали бошқарув тизими, мутахассисларнинг малакалари ва замонавий технологияларни жорий этиш, меҳнат унумдорлигини оширишга катта таъсир кўрсатади. Меҳнат шарт-шароитларини яхшилаш, мотивация механизмларини такомиллаштириш ва инновацион ечимларни татбиқ этиш, унумдорликни оширишнинг асосий йўналишларидир. Шунингдек, тадқиқот натижалари, корхоналардаги меҳнат унумдорлигини баҳолаш учун янги кўрсаткичлар тизимини ишлаб чиқишни таклиф этади. Чунки меҳнат унумдорлигини такомиллаштириш орқали иқтисодий ўсишни таъминлашда муҳим аҳамиятга эга бўлади.

Калим сўзлар: Меҳнат унумдорлиги, корхона самарадорлиги, ишлаб чиқариш самарадорлиги, меҳнат шарт-шароитлари, бошқарув тизими, мотивация механизмлари, инновацион ечимлар, меҳнат кўрсаткичлари

IMPROVING THE SYSTEM OF LABOR PRODUCTIVITY INDICATORS IN ENTERPRISES

Amirkulov Zuhriddin

Independent student of Tashkent State University of Economics

Abstract. The article shows the improvement of the system of indicators of labor productivity in enterprises as one of the important factors of economic development. Increasing labor productivity is the main condition for ensuring production efficiency and enterprise competitiveness. This article examines methods of determining, evaluating and improving labor productivity indicators. The effective management system implemented in enterprises, the skills of specialists and the introduction of modern technologies have a great impact on increasing labor productivity. Improvement of working conditions, improvement of motivation mechanisms and implementation of innovative solutions are the main directions of increasing productivity. Also, the results of the research suggest the development of a new system of indicators for evaluating labor productivity in

enterprises. Because improving labour productivity is important in ensuring economic growth.

Keywords: *Labor productivity, enterprise efficiency, production efficiency, working conditions, management system, motivation mechanisms, innovative solutions, labour indicators*

Аннотация. *В статье показано совершенствование системы показателей производительности труда на предприятиях как одного из важных факторов экономического развития. Повышение производительности труда является основным условием обеспечения эффективности производства и конкурентоспособности предприятий. В данной статье рассматриваются методы определения, оценки и улучшения показателей производительности труда. Внедренная на предприятиях эффективная система управления, квалификация специалистов и внедрение современных технологий оказывают большое влияние на повышение производительности труда. Улучшение условий труда, совершенствование механизмов мотивации и внедрение инновационных решений – основные направления повышения производительности. Также результаты исследования предполагают разработку новой системы показателей оценки производительности труда на предприятиях. Потому что повышение производительности труда важно для обеспечения экономического роста.*

Ключевые слова: *Производительность труда, эффективность предприятия, эффективность производства, условия труда, система управления, механизмы мотивации, инновационные решения, показатели труда*

Abstract. *The article shows the improvement of the system of indicators of labor productivity in enterprises as one of the important factors of economic development. Increasing labor productivity is the main condition for ensuring production efficiency and enterprise competitiveness. This article examines methods of determining, evaluating and improving labor productivity indicators. The effective management system implemented in enterprises, the qualifications of specialists and the introduction of modern technologies have a great impact on increasing labor productivity. Improvement of working conditions, improvement of motivation mechanisms and implementation of innovative solutions are the main directions of increasing productivity. Also, the results of the research suggest the development of a new system of indicators for evaluating labor productivity in enterprises. Because improving labor productivity is important in ensuring economic growth.*

***Keywords:** Labor productivity, enterprise efficiency, production efficiency, working conditions, management system, motivation mechanisms, innovative solutions, labor indicators*

Корхонанинг ишлаб чиқариш кўрсаткичлари ўсишининг энг муҳим омиллари ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларнинг юқори рақобатбардошлиги, шунингдек, модернизация қилинган товар-хом ашё парклари, кичик ва катта тоннажли контейнерлар, ишлаб чиқарилган маҳсулотларни сақлаш ва қадоклаш тизимлари, турли хил тушириш ва юклаш комплексларини ўз ичига олган яхши ишлаб чиқилган ишлаб чиқариш инфратузилмаси ҳисобланади. Кейинчалик самарали ишлаб чиқариш тизимини шакллантириш ва умуман компания ишини оптималлаштириш учун муайян таъмирлаш ишларини бажариш жараёнида тўлиқ ишлаб чиқариш цикллари таъминлайдиган механик таъмирлаш мажмуалари катта аҳамиятга эга. Бундан ташқари, зарур хом – ашё (материаллар) ва эҳтиёт қисмларни ишлаб чиқаришдан бошлаб, кейинчалик таъмирлаш мақсадларида фойдаланишгача бўлган таъмирлаш ишларини тўлиқ таъминлаш.

Корхона эътибор қаратиши керак бўлган асосий йўналишлар:

1. мавжуд ишлаб чиқариш қувватларини ривожлантириш ва модернизация қилиш;
2. Замонавий, рақобатбардош, сифатли маҳсулотлар ишлаб чиқариш;
3. Замонавий технологиялардан фойдаланиш;
4. Ишлаб чиқариш жараёнларини автоматлаштириш;
5. Янги брендли маҳсулотларни ишлаб чиқиш;
6. Ташқи муҳитга зарарли таъсирларни камайтириш.

Бундан ташқари, корхона ишлаб чиқариш кўрсаткичларининг ўсиши ва компанияни оптималлаштиришнинг асосий омиллари янги қувватларни ишга тушириш ва ишлаб чиқаришнинг мумкин бўлган тўхтаб қолишлари ва тўхтаб қолиш хавфини камайтиришга қаратилган чора-тадбирларни ташкил этиш билан боғлиқ. Ишлаб чиқариш кўрсаткичларининг ўсишига ресурсларни самарали тақсимлаш (бу, ўз навбатида, ҳам қиммат, ҳам қиммат бўлмаган фаолиятни амалга оширишга асосланади), хом ашёнинг меъёрий истеъмолига ўтиш, энергия ресурсларини самарали ташкил этиш таъсир қилади. .

Корхонанинг ишлаб чиқариш тизими хом ашё ва ресурслардан самарали фойдаланиш бўйича умумий сиёсатни шакллантиришга имкон берадиган, маҳсулот сифатини оширишга ёрдам берадиган, шунингдек ходимларни рағбатлантирадиган маълум тамойиллар, ишини яхшилашга интилиш, стандартлар ва қоидалар тўпламини ўз ичига олади. Корхонанинг ишлаб чиқариш тизими қуйидаги блокларни ўз ичига олади:

1. Ходимларнинг қобилиятларини ривожлантириш учун блок (ўқитиш);
2. Фикрлаш ва хулқ-атвор блоки (корпоратив маданият);

3. Техник блок;
4. Корхонани бошқариш жараёни блоки.

Корхонанинг ишлаб чиқариш тизимининг энг муҳим мақсадларидан бири бу блокларни ягона интеграциялашган тизимга бирлаштириш, бу йерда корхона ходимлари ва корхонада қўлланиладиган технологиялар уйғун равишда ўзаро таъсир қилади. Ушбу мақсад одамлар иштирок этадиган замонавий технологик жараёнларни техник ва ташкилий нуқтаи назардан мукамалликка интилиш билан оптималлаштириш кераклигини англатади. Шундай қилиб, корхонанинг самарали ишлаб чиқариш тизимининг асосий омилларига ходимларнинг маълум кўникмалари ва билимларининг мавжудлиги, бу кейинги ўқитиш ва ривожланишни амалга ошириш имконини беради, махсус корпоратив маданият (яъни тўғри хулқ-атвори шакллантиришни тавсифловчи) киради. Корпоратив маданият корхонанинг барча даражаларига таъсир қилишини, шу жумладан маълум натижаларга эришиш учун уларни замонавий техник воситалардан фойдаланишга рағбатлантириш орқали таъсир қилишини таъкидлайди, техник ёрдам (шу жумладан, бир қатор жараёнлар); стандартлар, асбоблар, ишлаб чиқариш ускуналари, технологиялари ва бошқаларни оптималлаштиришга қаратилган такомиллаштирилган амалиётлар, усуллар, техникалар киради.

Корхонанинг юқори самарали ишлаб чиқариш тизими корхонанинг асосий эҳтиёжларини белгиладиган техник модель асосида шакллантирилади, улар орасида юқори малакали кадрларга бўлган эҳтиёжни, шу жумладан, бошқарув тизими ҳам иштирок этади. Тегишли технология ("Lean Manufacturing") ва "Six Sigma" (Олти Сигма методологияси)нинг замонавий контсепциялари корхона бошқарувини ташкил этишда юқори натижаларга эришиш имконини беради. Ишлаб чиқаришни модернизация қилиш жараёни, шунингдек, корхонанинг асосий ишлаб чиқариш қувватларини кўп босқичли рақамлаштириш ва ишлаб чиқариш жараёнларининг назорат қилиш ва такрор ишлаб чиқариш даражасини статистик баҳолашни ўз ичига олади.

Ишлаб чиқаришда самарадорликни ошириш ва меҳнат унумдорлигини ошириш учун статистик таҳлил (Олти Сигма методологияси), ишлаб чиқариш жараёнларининг асосий кўрсаткичларининг оптимал қийматларини танлаш, назорат қилиш асосида ишлаб чиқариш жараёнларининг технологик кўрсаткичларига маълум ўзгаришлар киритиш керак. Бу жараён МЕС тизимида ва мақсадли қийматларни белгилаш ҳисобига амалга ошириладиган СПС модулида амалга оширилади. Ишлаб чиқариш жараёнларининг статистик таҳлили корхона ичида ҳам, ундан ташқарида ҳам "етказиб берувчи/истеъмолчи" каби муносабатлар тизимига асосланади. Ушбу турдаги таҳлил ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларнинг сифат кўрсаткичларини режалаштириш ва прогноз қилиш билан боғлиқ бир қатор саволларга жавоб беришга имкон беради (масалан, ишлаб чиқариш жараёнларининг имкониятлари потенциал харидорларнинг эҳтиёжларини қандай қондириш мумкинлигини аниқлаш имконини беради).

"Олти Сигма" - бу ишлаб чиқариш жараёнининг энг муҳим омилларини аниқлаш ва аниқлаш имконини берадиган статистик таҳлил усулларига асосланган дизайн методологияси, бу эса ўз навбатида:

- маҳсулот сифат кўрсаткичларини яхшилаш;
- ҳосилдорлик даражасини ошириш;
- хом ашё, материаллар ва энергия ресурсларидан самаралироқ фойдаланиш.

Олти Сигма методологияси ишлаб чиқариш муаммоларини ҳал қилишнинг замонавий, юқори самарали усулларини ишлаб чиқадиган, шунингдек, корхона жараёнларини бошқаришнинг модернизацияланган тизимларини шакллантирадиган бошқарув ходимлари ва мутахассисларни ҳар томонлама тайёрлаш соҳасидаги ноёб воситадир. "Олти Сигма"дан фойдаланиш "Кичик босқичларда такомиллаштириш" моделидан фойдаланишга нисбатан корхонанинг янада барқарор ва жадал ривожланишига ёрдам беради (бу номувофиқлик даражасини 70% га камайтириш орқали таъминланади). Олти Сигма методологиясининг асосий омиллари орасида:

1. Корхонани модернизация қилиш аввал ишлаб чиқилган лойиҳалар асосида амалга оширилади;
2. Муайян вақт ичида фақат битта аниқ муаммони ҳал қилишга урғу берилади;
3. Олти Сигма-дан фойдаланиш муддати чекланган (3-6 ой);
4. Эксперт гуруҳи таркибига турли фаолият соҳаларидаги бир қатор мутахассислар киради;
5. Олти Сигма методологиясининг асосий объекти - мижоз ва унинг эҳтиёжлари;
6. Ишлаб чиқариш жараёнларини модернизация қилиш мезонларга эришиш орқали амалга оширилади;
7. Ҳар қандай қарорлар кичик пул инъекциялари асосида шаклланади;
8. Модернизация жараёни статистик маълумотларни доимий таҳлил қилиш билан амалга оширилади;
9. Илгари иқтисодий кўрсаткичларнинг ўсишига ёрдам берган техника ва усуллардан фойдаланиш истаги.

Шуни таъкидлаш керакки, асосий иқтисодий кўрсаткичлар жараённинг асосий кўрсаткичлари (СРІ)деб аталадиган нарсаларни ўз ичига олади. Ушбу кўрсаткичлар технологик жараённинг асосий кўрсаткичларига тегишли бўлиб, улар ходимларни рағбатлантириш усуллари ва амалга ошириш ўртасида тўғридан-тўғри боғлиқлик мавжудлиги сабабли меҳнат унумдорлиги самарадорлигини ошириш жараёнида корхона ходимларини рағбатлантиришга имкон беради; жараённинг асосий кўрсаткичлари; муайян технологик жараёнлар параметрларига мувофиқ шакллантирилган муайян мақсадли ва вақт оралиғида технологик жараёнларнинг самарадорлик кўрсаткичларини таҳлил қилиш; технологик режимни ташкил этишнинг

ўзига хос хусусиятларига таъсир қилиш (билвосита ёки тўғридан-тўғри) ва бошқалар.

Юқори технологик СРІ қуйидагиларни англатади:

- маҳсулотларнинг юқори рақобатбардошлиги ва умуман корxonанинг ишлаб чиқариш самарадорлиги;

- корхонада ишлаб чиқаришни модернизация қилиш жараёнида шакллантирилган узок муддатли мақсадларни амалга ошириш;

- Ушбу мақсадларни сменали ишлаб чиқариш ходимларининг мақсадлари билан боғлаш имконини берадиган каскадли узок муддатли мақсадлар тизимини шакллантириш (шу жумладан: технологик жараённинг асосий параметрлари бўйича ишлаш, технологик режимни ташкил этишнинг ўзига хос хусусиятларига таъсир қилиш, технологик режимни амалга ошириш). ишлаб чиқариш режаси, ресурслар, материаллар, хом ашё ва бошқалардан самарали фойдаланиш).

Замонавий ишлаб чиқариш шароитлари технологик тараққиётни такомиллаштиришнинг янги, самаралироқ ёндашувлари ва усулларини ишлаб чиқиш зарурати билан белгиланади. Бундай усуллар корхона ривожланишининг янги даражаларига эришишга ёрдам беради, потенциал мижозлар билан барқарор ва қулай ўзаро муносабатларга олиб келади ва умуман компания ишини оптималлаштиради. Ишлаб чиқарилган ва сотилаётган маҳсулотлар сифатига янги (юқори) талаблар тез ўсиб бораётганлиги сабабли, нафақат маҳсулотнинг юқори рақобатбардошлигини доимий равишда сақлаб туриш, балки корxonанинг ривожланишини яқин ва узок муддатли келажакда прогноз қилиш ҳам жуда муҳимдир. Масалан, ушбу вазифаларни амалга ошириш (рақобатбардошликни сақлаш ва самарали прогнозлаш учун) корхонада "Маҳсулдорлик ташаббуси" усулини қўллаш орқали осонлаштирилиши мумкин. Ушбу усулнинг асосий мақсади меҳнат ресурсларидан фойдаланиш жараёнида олинган натижаларни таҳлил қилиш, шунингдек уларни жаҳон ишлаб чиқарувчилари кўрсаткичлари билан таққослашдир. "Маҳсулот унумдорлигини ошириш ташаббуси" усулидан фойдаланиш нафақат корxonанинг маълум бир вақтнинг ўзида қайси даражасини аниқлашга, балки келажакда ривожлантириладиган соҳаларни, улар қанчалик самарали ва истикболли бўлишини аниқлашга имкон беради. . Ва бу, ўз навбатида, компанияни оптималлаштириш масаласини ҳал қилади.

Ушбу усулнинг самарадорлигини ошириш учун корхона бўлинмалари доирасида даврий равишда қиёсий таҳлил ўтказиш керак. Қиёсий таҳлил корхона бўлинмаларида меҳнат зичлигининг жорий кўрсаткичларини ҳисоблаш ва таққослашга, ходимлар тизимининг мақсадли сонини ўрганишга ва бошқарув тизимининг меъёрлари ва параметрларининг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олишга асосланади. корхона. Қиёсий таҳлилни қуйидаги йўналишларда ўтказиш тавсия этилади:

1. Ходимлар томонидан қўллаб-қувватладиган ускуналар сони;
2. Оператор томонидан қайта ишланган сигналлар сони;
3. Ускунанинг узоклиги ва бошқалар.

Қиёсий таҳлил натижаси баҳолашда ифодаланади, бу эса, ўз навбатида, маълум бир стандартга (масалан, замонавий, тўлиқ автоматлаштирилган ва модернизация қилинган корхона) прогноз қилиниши керак. Стандарт билан таққослаш меҳнат зичлиги кўрсаткичларини, шунингдек, "Ҳосилдорликни ошириш ташаббуси" асосида чора-тадбирлар мажмуини амалга ошириш усулларини аниқлаш имконини беради. Бундан ташқари, таҳлил бир қатор йўналишлар бўйича чора-тадбирларни амалга ошириш бўйича босқичма-босқич дастурни ишлаб чиқиш имконини беради, улар орасида қуйидагилар ажралиб туради:

- турдош мутахассисликлар бўйича мутахассислар тайёрлаш (бу йўналиш турдош касблар бўйича тажрибани ўтказишни назарда тутаяди, бу эса лавозимларни алмаштириш омилини қоплаш учун мутахассислар захирасини шакллантириш имконини беради);

- давомат кўрсаткичларини шакллантириш ва алмаштириш коэффициенти (одатдагидек, ҳеч қандай қоидабузарликларсиз ва ускуналарнинг ишламай қолиши билан амалда ишлаган сменаларнинг қиёсий аспектида ишлайдиган ходимларнинг кўрсаткичларини таҳлил қилишни ўз ичига олади);

- бошқарув фаолиятини модернизация қилиш (қоида тариқасида, у бўйсунуш иерархиясини қисқартириш йўли билан амалга оширилади, шу билан бирга назорат қилиш сифати яхшиланади ва жавобгарлик даражаси ошади; масалан, бошқарув фаолиятини модернизация қилишнинг намоён бўлиши мумкин. бир нечта бўлинмаларнинг алоқаси бўлиши);

- хизмат кўрсатиш кўламини кенгайтириш (ишлаб чиқариш ишлари ҳажми ва меҳнат фаолияти интенсивлигининг ошиши билан таъминланган);

- технологияларни ишлаб чиқиш ва уларни амалиётга татбиқ этиш (янги, кучлироқ ишлаб чиқариш ускуналарини олиш, ишлаб чиқариш ва технологик жараёнларни автоматлаштириш ва модернизация қилишда намоён бўлади);

- ходимлар фаолиятини оптималлаштириш (кадрлар вазифаларидан асосий бўлмаган ишларни истисно қилиш: тушириш, юклаш, тозалаш ва бошқалар).

Шундай қилиб, ишлаб чиқаришда меҳнат унумдорлигини оширишнинг энг муҳим омиллари қаторида технологик жараёнларни такомиллаштириш, шунингдек, инсон ресурсларига бўлган эҳтиёж бор. Шунини таъкидлаш керакки, меҳнат унумдорлигини ошириш усулларини қўллаш жараёнида корхонада ишчилар сони камаяди, меҳнат фаоллиги кўрсаткичи эса тез ўсиб боради.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги ПФ – 60–сон “2022–2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси” фармони. //

<https://www.lex.uz/docs/5841063>

2. Abdurakhmanov K.Kh., Zokirova N.K. New challenges and priorities of the labor market development in Uzbekistan. Journal Revista Espacios. Vol. 40 (Number 10) Page 14. «ESPACIOS» №10/ Caracas, Venezuela. ISSN: 0798 1015/ Number 10, 2019.

3. З.Б. Ирматова Корхоналарда меҳнат унумдорлигини ифодаловчи кўрсаткичлар ва уларни аниқлашни такомиллаштириш йўллари “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. № 1, январь-февраль, 2015 йил

4. Rajabov S. et al. Tasavvurli, umumiy-tasavvurli va raqamli-tasavvurli qoidalarni tahlil //Science and Education. – 2024. – Т. 5. – №. 5. – С. 262-268.

5. Rajabov S. TASAVVURLI, UMUMIY-TASAVVURLI VA RAQAMLI-TASAVVURLI QOIDALARNI TAHLILI //Raqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalari. – 2024. – Т. 4. – №. 1. – С. 113-119.

6. Абдуллаев М. ORGANIZATION OF WASTE PROCESSING IN SOLVING ENVIRONMENTAL PROBLEMS IN UZBEKISTAN //Nordic_Press. – 2024. – Т. 1. – №. 0001.

7. Qobilov A. et al. ASSOTSIATIV QOIDALAR VA BOZOR SAVATLARINING TAHLILI //Raqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalari. – 2023. – Т. 3. – №. 3. – С. 115-120.

8. Rajabov S. B. et al. Social mining and its development stages //Science and Education. – 2023. – Т. 4. – №. 4. – С. 1342-1345.

9. Oybek o‘g‘li O. N., Urinovich K. A., Baxtiyorovich R. S. RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SOLIQLAR VA BOSHQA MAJBURIY TOLOVLARNI AMALGA OSHIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH //Архив научных исследований. – 2022. – Т. 5. – №. 5.

10. Ziyadullayevich S. A., Mirzaliev S. M., Bakhtiyorovich R. S. IMPROVING THE PROGRESSES OF WASTE PRODUCTS PROCESSING THE AUTOMATED MANAGEMENT SYSTEM //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 5. – С. 372-381.

11. Mirzarakhimova A., Abdulakhatov M. Analysis of Healthcare Services in the Digital Economy //Proceedings of the 7th International Conference on Future Networks and Distributed Systems. – 2023. – С. 410-414.

12. Abdulakhatov M. M., Avlokulova S. S. TECHNOLOGY OF SEARCH ORGANIZATION IN VIRTUAL E-SHOPS WITH IMAGE RECOGNITION //Архив научных исследований. – 2022. – Т. 2. – №. 1.

13. Kobilov A., Abdulakhatov M., Jaloliddinova M. PECULIARITIES OF THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE EDUCATIONAL

PROCESS //Raqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalari. – 2021. – T. 1. – №. 3. – С. 32-37.

14. Nigmanov A. U. XITOY SANOAT TARMOQLARIDA ENERGIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISH TAHLILI //XXI Asr: Fan va ta'lim masalalari (XXI Век: Вопросы науки и образования). – 2024. – Т. 1. – С. 146-162.

15. Нигманов А. У. и др. ERKIN IQTISODIY ZONALARDA INVESTITSIYA FAOLIYATINI AMALGA OSHIRISHNING ASOSIY YONALISHLARI //ГЕОГРАФИЯ: ПРИРОДА И ОБЩЕСТВО. – 2020. – Т. 1. – №. 2.